

VÝZNAM PRÁVNÍ HISTORIE PRO BUDOVÁNÍ ČESKOSLOVENSKÉHO PRÁVA

dr. Jaroslav Houser, kandidát právních věd
vědecký pracovník Ústavu práva ČSAV

Naše nová ústava zvítězivšího socialismu otevírá široké perspektivy dalšího ekonomického vývoje, tj. rozvíjení socialistické ekonomiky a vytváření předpokladů pro ekonomiku komunistickou. Nová ústava otevírá však také dalekou perspektivu pro další rozvoj právní, rozvoj socialistického práva, který je s rozvojem socialistické ekonomiky úzce spjat.

Ústava je základním zákonem a v důsledku toho i rámcovým zákonem, odkazujícím na obyčejné zákony, které budou na jejím podkladě vydávány. Perspektivní ráz ústavy a její rámcovost povede nepochybně k dalšímu rozvoji a prohlubování socialistického práva a bude jeho nutným impulsem. Příkladem mohou být závažná ustanovení čl. 20, 21, 22, týkající se práv občanů, spadajících do oblasti pracovního práva, jako je právo na práci, právo na odměnu za práci, právo na odpočinek a právo na ochranu zdraví a léčebnou péči, jakož i zaopatření ve stáří a při nezpůsobilosti k práci. Všechna tato práva i jejich zajištění vyvolají zcela nepochybně při nynějším tempu našeho ekonomického rozvoje velmi intenzivní legislativní činnost na poli pracovního práva. Při další výstavbě socialistického práva půjde především o to, aby naše právo bylo očištěno od právních norem, které jsou buržoazní proveniencie a vznikly za zcela odlišných politických a ekonomických podmínek, které nesou zkrátka pečeť kapitalistického společenského řádu, za něhož vznikly. Půjde však i o to, aby právní normy, které vznikly již v období budování socialismu, jež však neodpovídají nynějším poměrům ekonomickým a společenským, byly nahrazeny novými. To je velmi závažný úkol přestavby a dobudování našeho socialistického práva, k němuž vydání nové ústavy bude podnětem.

V některých právních oblastech je prověrka a přebudování práva zvláště naléhavá, mezi jiným — jak jsem již uvedl — pracovní právo, jehož se návrh dotýká v uvedených člancích 20—22. Naše pracovní právo dosud obsahuje řadu právních norem z období buržoazní republiky — i starších, které ekonomickým potřebám naší společnosti vyhovují. Při revizi dosavadního a při tvorbě nového socialistického práva bude třeba mobilizovat všechny prostředky a všechny síly socialistické právní vědy, aby naše legislativa odpovídala již vyspělým socialistickým výrobním a společenským vztahům v naší zemi. Vzniká otázka,

do jaké míry i právní historie období kapitalismu a budování socialismu může prospět svými silami k tomuto závažnému úkolu. Domnívám se, že právní historie se může podílet v nemalé míře na rozvoji a upevňování socialistického práva přímo, bez zprostředkování jiných právních věd. Jde konkrétně o to, zda se v práci právních historiků, zabývajících se nejnovějším obdobím, může dát podnět anebo působit k úvahám de lege ferenda, které jsou významné pro vlastní právní vývoj. Je nepochybné, že úspěšná činnost socialistického zákonodárce se neobejde bez celé řady přípravných prací, o něž se musí legislativní činnost opírat. Mám na mysli různé srovnávací studie, které umožňují využít zkušeností SSSR a jiných lidově demokratických zemí v našich poměrech. Na posledním místě studie historického rázu umožňují pohled do minulosti a srovnání s minulostí jsou užitečné. Půjde konkrétně o dva druhy úkolů. 1. O pevnou a jasnou marxistickou kritiku buržoazního práva, které bylo předchůdcem našeho socialistického práva. 2. O bilanci dosavadního vývoje socialistického práva. Obojí — jak kritika buržoazního, tak bilance vývoje socialistického práva — je pro socialistického zákonodárce dneška a vůbec pro veškerou legislativní činnost významná potud, že umožňuje historickou komparaci, tj. srovnání právní situace minulé, ať buržoazní nebo socialistické, se stavem dnešním, resp. s úpravou připravovanou. Historické srovnání je pak podnětné pro úvahy de lege ferenda. Je třeba zdůraznit, že komparace staré buržoazní právní úpravy se stavem dnešním bude odlišné povahy než srovnání staré, překonané právní normy socialistického typu s právní úpravou současnou, buď vznikající anebo o níž se teprve uvažuje.

Při srovnávání buržoazní právní normy, upravující např. pracovní vztahy, s právní normou socialistického pracovního práva půjde o rozdíly kvantitativní, to je v míře výhod, které právo poskytuje pracujícímu člověku: Na jedné straně bídná životní úroveň proletariátu za kapitalismu a na druhé straně stále vzrůstající životní úroveň člověka v období budování a v období dovršení výstavby socialismu. Dále tu však jde o rozdíly kvalitativní, vyplývající ze skutečnosti, že buržoazní právo je odlišného typu než právo socialistické a že tudíž je jiná objektivní situace, za níž právo vzniká, a jiný motiv zákonodárce buržoazního a socialistického.

Při srovnání překonané právní úpravy socialistického typu s právní normou, o níž se např. uvažuje, půjde o rozdíly kvantitativní. Ve vývoji socialistického pracovního práva můžeme zjistit jednak linii postupného zvyšování životní úrovně pracujícího člověka (základní ekonomický zákon socialismu) a postupné rozšiřování socialistické demokracie, která má svou odezvu v rozšiřování působnosti např. odborových orgánů. Tyto vývojové linie umožňují kvantitativní srovnání jedné socialistické úpravy starší s pozdější, novější socialistickou úpravou.

Aby právní historiografie nejnovějšího období mohla plnit tuto svou naznačenou funkci, tj. svou kritikou buržoazního práva a bilancováním vývoje socia-

listického práva přinášela podněty, které jsou žádoucí a nutné při budování a upevňování socialistického práva, musí být plněny některé základní předpoklady, z nichž uvádím dva: 1. Kritika buržoazního práva musí být prováděna v celém časovém rozmezí existence buržoazního státu a práva u nás, protože se ukázalo zcela jasně, že ucelený obraz vývoje jednotlivých institucí nelze podat na podkladě historického výzkumu jen některých časových úseků epochy kapitalismu. Je nutno věnovat také pozornost období před rokem 1918 a ovšem především období buržoazní republiky a okupace. 2. Tuto kritickou práci buržoazního státu bude třeba doplnit historickým výzkumem vývoje státu a práva v období budování socialismu po r. 1945. To je další úkol, který přináší marxistická právní historie a s nímž je nutno počítat.

Okolnost, že právní historie je s to přispívat přímo budování a rozvíjení socialistického práva, její význam jen zvyšuje. Neznamená to, že by právní historie vykonávala jen pomocnou práci při tvorbě socialistického práva. Její přínos může být mnohem významnější, může být v mnohém směru přímo podnětem při budování socialistického práva. Z těchto úvah na okraji návrhu naší nové ústavy vyplývá, že právní historie je významnou složkou socialistické vědy a že se svými pracemi může podílet na základním politickém úkolu socialistické právní vědy — budování socialistického práva v naší zemi, zejména v některých oblastech, kde činnost legislativní bude muset být zvláště intenzívní.